

Guoddevašvuohhta

Oahpahusmateriála guoddevaš ovdáneami birra
Heivehuvvon joatkaskuvlla oahppanjoksosiidda

Sisdoallu

3 Ovdasánit

4 Bargobihtáid ulbmil

5 Bargobihtáid bajilgovva

7 **Bargobihtát**

8 Bargobihtá 1 – Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?

10 Bargobihtá 2 – Mat leat min deháleamos hástalusat?

13 Bargobihtá 3 – Guoddevašvuohta ođđasiin

15 Bargobihtá 4 – Beakkálmásaid beroštumit

17 Bargobihtá 5 – Jus livčče dušše golbma mihttomeari

20 Bargobihtá 6 – Guhtemuš mihttomearit gullet oktii?

22 Bargobihtá 7 – Máilbmi jagis 2030

23 Bargobihtá 8 – Movt váikkuhit máilmmi hástalusat min?

25 Bargobihtá 9 – Golbma beali seamma áššis

28 Bargobihtá 10 – Guoddevašvuohta mu árgabeaivvis

30 Bargobihtá 11 – Mu birasustitlaš suohkan

34 **Ressursat**

35 Bargobihtá 5

36 Bargobihtá 6

37 **Sátnelistu**

38 Sátnelistu «Guoddevašvuohta»

Ovdasánit

«Guoddevašvuohta» lea fágaraštildeaddji oahppomateriála joatkkaskuvlla dássái mii ollislaččat guoskkaha guoddevaš ovdáneami ja ON guoddevašvuođa mihttomeriid. Guoddevaš ovdáneapmi lea okta dan golmma fágaraštildeaddji fáttás dain ođđa oahppoplánain jagi 2020 rájes.

Dáid oahppomateriálaid bokte beassabehtet oahpásnuvvat fáttáin guoddevaš ovdáneapmi animašuvdnafilmmaid, quizaid ja prošeaktabarguid bokte mat leat heivehuvvon geografijafágii, historjáfágii, matematihkkafágii, luondufágii, osku- ja etihkkafágii, dárogielfágii, sámegielfágii ja servodatfágii.

ON guoddevašvuođa mihttomearit leat máilmmi oktasaš plána jávkadit geafivuođa, erohusaid olbmuid gaskka ja bissehit dálkkádatrivedamiid 2030 rádjai. Buot 17 mihttomeari leat čadnon oktii ja guoddevaš ovdáneapmi lea daid vuodđu.

Mii leat ilus go sáhttit fállat «Guoddevašvuohta» davvisámegillii. Guoddevaš ovdáneami prinsihpat eai leat ođđasat ja leat álo leamaš dehálaččat sámi árbevieruide ja kultuvrii. Mii sávvat oahppomateriála movttiidahtta ohppiid geavahišgoahtit máhtu ja searvat eará oahppandoaimmaide aktiivvalaččat.

«Guoddevašvuohta» lea hábmejuvvon ja jorgaluvvon davvisámegillii Norgga UNESCO-kommišuvnna doarjagiin.

Mii háliidit áinnas gullat movt «Guoddevašvuohta» doaibmá din mielas ja sávvat didjiide lihku oahppat guoddevaš ovdáneami birra davvisámegillii.

Anne Cathrine da Silva

Anne Cathrine Uteng da Silva

Generálačáli
FN-sambandet

Bargobihtáid ulbmil

«Guoddevašvuohta» leat 11 oahppandoaimma sihke oktasašfágaide ja prográmmafágaide joatkaskuvllas. Oahppandoaimma galgá oahpahit oahppi bargagoahtit guoddevaš ovdáneami guvlui. Doaimmaid bokte besset oahppit hárhallat njálmmálaš gulahallama ja čálalaš teakstaháb-mema, jurddašallat ja guorahallat luonddu- ja servodatfágalaš fenomenaid, ja servodatkritihkalaš jurddašeami ja čanastemiid.

Bargobihtáid ulbmil lea:

- čájehit báikkálaš, nationála ja globála váttisvuođaid oktavuodaid
- čájehit sosiála diliid, ekonomii ja dálkkádaga ja birrasa oktavuodaid
- addit ohppiide gelbbolašvuođa bargat guoddevaš ovdáneami guvlui ja hárhjit sin jurddašit kritihkalaččat ja oahpahallat vuogádatipmárdusa, hutkáivuoda, gulahallama, ovttasbargodáidduid ja čoavdit váttisvuođaid

Muhtin oasit materiálas bistet máŋga diimmu, eará ges dušše ovttá oahpahusdiimmu. Daid sáhtta geavahit sierra, dahje oassin stuorát proševttain guoddevaš ovdáneami birra.

«Guoddevašvuohta» sisdoalus lea internationála rámma man vuodđun leat áigequovdilis globála váttisvuođat ja ovdamearkkat guoddevaš ovdáneapmái olles máilmmis.

Bargobihtáid bajilgovva

Bargobihtá	Fága	Doaimma	Čoahkkáigeassu	Áigi
Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Sátnebalva, fágaartihkal, filbma, digaštallan ja kahoot	Álrggaheapmi ságastallamii ja digaštallamii luohkás ON guoddevašvuoda mihttomeriid ja guoddevaš ovdáneami birra.	60 min
Mat leat min deháleamos hástalusat?	Geografiija, Luonddufága, Sámeigiella, Dárogiella, Servodatfága	Sátnebalva, jearahallaniskkus ja digaštallan	Maid jurddašit olbmot du lagasbirrasis leat dat deháleamos hástalusat? Oahpásmuva iešguđet buolvvaid jurdagiidda min deháleamos hástalusaid birra, ja buohtastahte vástádusaid eará riikkaiguin.	2 diimmu ja ruovttu-bargu
Guoddevaš-vuohta ođđasiin	Geografiija, Luonddufága, Sámeigiella, Dárogiella, Servodatfága	Lohkat, digaštallat ja ovdanbuktit	Guorahallat movt guoddevašvuoda mihttomearit sáhttet čadnot áigegeuvdilis ođasáššiide.	30-60 min
Beakkálmásaid beroštumit	Geografiija, Luonddufága, Sámeigiella, Dárogiella, Servodatfága	Ohcat dieđuid ja digaštallat	Dábálaš olbmot sáhttet váikkuhit eambo guoddevaš ovdáneapmái go dat maid politihkkarat dadjet ja dahket. Maid hupmet beakkálmásat, ja guoskkahit go sin sáгат guoddevaš ovdáneapmái?	1-3 diimmu
Jus livčče dušše golbma mihttomeari	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Jurddakárta, digaštallan ja filbma	Bargobihtá addá ollislaš gova ON guoddevašvuoda mihttomeriin ja álggaha digaštallama dan birra movt servodaga hástalusat leat oktiičadnon.	1-2 diimmu
Guhtemuš mihttomearit gullet oktii?	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Čuohppat/ liibmet, filbma ja digaštallan	Guorahala guoddevašvuoda mihttomeriid oktavuodaid, ja čana oktii olmmošvuoigatvuođiguin.	1-2 diimmu
Máilbmi jagis 2030	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Govvet, čállit, ovdanbuktit ja digaštallat	Makkár lea máilbmi jagis 2030? Oahppit galget reflektaret boahteáiggi birra, ja ieža jurddašallat movt máilbmi ovdána.	1 diimmu- 1 vahku
Movt váikkuhit máilmmi hástalusat min?	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Joavkobargu ja digaštallan	Oahppit hárhallet oaidnit čanastagaid globála hástalusaid ja sin iežaset eallimiid gaskka.	1-2 diimmu

Bargobihtta	Fága	Doaibma	Čoahkkáigeassu	Áigi
Golbma beali seamma áššis	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Filbma, lohkan ja digaštallan	Oahppit hástaluvojit jurddašit odđasit oahpes servodathástalusaid birra, ja čatnat daid olmmošvuogiatvuodaide. Oahppi galgá ipmirdit ja konkretiseret sosiála diliid, ekonomii ja dálkkádaga ja birrasa oktavuoda.	1-2 diimmu
Guoddevaš-vuohta mu árgabeaivvis	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Govvet, ovdanbuktit ja digaštallat	Oahppi govve juoidá mii čájeha movt sáhtta válljet guoddevaš čovdosa iežas árgabeaivvis.	2 diimmu - 1 vahkku
Mu birasustitlaš suohkan	Geografiija, Luonddufága, Dárogiella, Sámeigiella, Servodatfága	Fágaartihkal, quiz, digaštallan ja čálus	Váikkuhit go suohkana dálkkádat- ja birasplánat báikkálaš, nationála ja globála guoddevaš ovdáneapmái?	1-3 vahkku

Bargobihtát

1 Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?

Álggat ságastallama guoddevaš ovdáneami birra filmmain, ságastallamiin ja quizain.

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	1 diimmu
Doaibma	Sátnebalva, fágaartihkal, filbma, digaštallan ja kahoot

Dáinna hárjehusain beassá álkes ja movttiidahtti vugiin oahppagoahtit guoddevaš ovdáneami ja ON guoddevašvuoda mihttomeriid birra. Quizain sáhtta álggahit ja loahpahit vai oaidná man olu oahppit leat oahppan.

1. oassi **Ráhkát sátnebalvva**

Bivdde ohppiid čállit golbma sáni maid jurddašit gusket guoddevaš ovdáneapmái. Čohkke buot sániid oktasaš sátnebalvii, geavat omd. Wordle. Sáhttibehtet maid ráhkadit jurddakártta távvalii.

2. oassi **Filbma: Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?**

Gehččet filmma «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?» (3,5 min)

Filbma: «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?»

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet
- Gávna filmma man namma lea «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?»

3. oassi **Lohkat fágaartihkkala**

Bivdde ohppiid lohkat fágaartihkkala guoddevaš ovdáneami birra.

Artihkal guoddevaš ovdáneami birra

- Mana www.sami.fn.no
- Vállje «Guoddevaš ovdáneapmi»

4. oassi

Digaštallan

- Movt heivii dat mii filmmas ja artihkkalis mitaluvvui dasa maid ieža jurddašeiddet guoddevaš ovdáneami birra??
- Maid diđiidet guoddevaš ovdáneami birra ovdalaččas?
- Mat leat guoddevaš ovdáneami dovdomearkkat?
- Man guhkin eret leat mii Norggas guoddevaš servodaga olaheamis?
- Maid jurddašehpet guoddevaš ovdáneami golmma oasi birra?
- Gos lehpet gullan guoddevaš ovdáneami birra ovdal?
- Mat leat dat stuorámus hástalusat guoddevaš ovdáneapmái?

5. oassi

Kahoot-quiz guoddevaš ovdáneami birra

Čadahehket Kahoot-quizza ON, ON guoddevašvuoda mihttomeriid ja guoddevaš ovdáneami birra.

Kahoot-quiz ON guoddevašvuoda mihttomeriid birra: bit.ly/36EojKv

- Čále liŋka
- Bija siiddu stuora šerbmii vai buot oahppit oidnet
- Bivdde ohppiid rahpat www.kahoot.it telefavnain, neahttabreahtain dahje dihtoriin.
- Go deaddilat play kahootas, iđista okta nummár (game pin) bajimusas šearpmas. Dán fertejit oahppit čállit ja de čállit iežaset nama dahje ráhkadit buddestatnama.
- Go buohkat leat beassan sisa, álggahat kahoota.

Quiza sáhtta geavahit sihke álggus ja loahpas oahpahas guoddevaš ovdáneami ja ON guoddevašvuoda mihttomeriid birra vai oaidná man olu oahppit leat oahppan.

2 Mat leat min deháleamos hástalusat?

Maid jurddašit olbmot du lagasbirrasis leat dat deháleamos hástalusat?

Fága	Geografiija, luonddufága, sámejiella, dárogiella, servodatfága
Áigi	2 diimmu ja ruovttubargu
Doaibma	Sátnebalva, jearahallaniskkus ja digaštallan

Oahpásmuva iešguđet buolvvaid jurdagiidda min deháleamos hástalusaid birra, ja buohtastahte vástádusaid eará riikkaiguin. Bargobihtá sáhhtá bargat okto dahje báraim. Deháleamos lea ahte buohkat besset jearrat daid seamma gažaldagaid olu olbmui.

1. oassi Máilmmi hástalusat

Jeara luohkás: Mat leat din mielas deháleamos hástalusat máilmmis dál? Čohkke vástádusaid oktasaš sátnebalvii. Geavat omd. Wordle dahje ráhkat jurddakártta.

2. oassi Válljet guhtta ášši

Bivdde juohke oahppi válljet dan guhtta ášši mat sutnje ja su bearrašii lea deháleamos.

- Buorre bargu
- Friddjavuohta searvat politihkalaš proseassaide
- Buhtis čáhci ja buorit sanitearadilit
- Ii dárbbáš vásihit veahkaválddálašvuoda ja kriminalitehta
- Dearvvašlaš biebmu lea olámuttos, mii ii leat badjelmeare divrras
- Buoret dearvvašvuodabálvalusat
- Telefodna ja interneahhta
- Buorre oahppu
- Ii vealahuvvot dahje oaguhuvvot

- Vuoiggalaš ja vuostáiváldi ráđđehus
- Dásseárvu sohkabeliid gaskkas
- Bissehit dálkkádatrievdamiid
- Buoret geainnut ja johtolat
- Sihkkaris ja hálbbes el-rávdnji ruovttus
- Suodjalit vuvddiid, jogaid ja meara

3. oassi

Jearahallaniskkus

Oahppit bivdet logi olbmo válljet guhitta ášši mat sin mielas leat dehálaččat. Juohke oahppi jearrá unnimusat ovtta olbmo goappáge sohkabealis dán ahkejoavkkuin.

- vuollel 15 jagi
- 16-30 jagi
- 31-45 jagi
- 46-60 jagi
- badjel 61 jagi

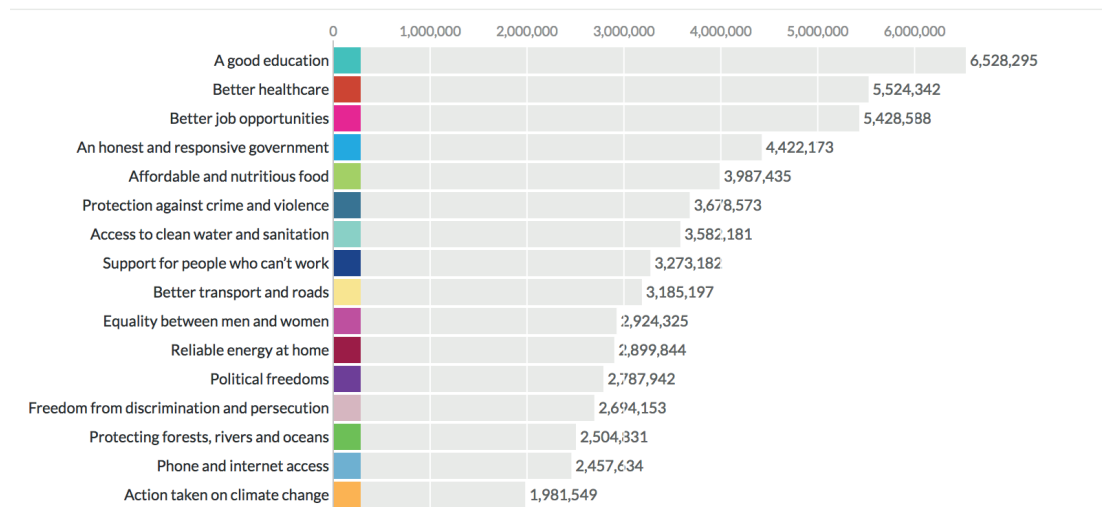

Govat filmmas «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?», Animaskin ráhkadan

Go ON guoddevašvuoda mihttomearit hábmejuvvojedje, vástidedje measta 10 miljovna olbmo mat sin mielas leat deháleamos hástalusat. Jearahallaniskkus gohčoduvvo MyWorld-iskkusin.

Čohkke ohppiid vástádusaid bargobihtáide 2 ja 3 ja loga. Bivdde ohppiid guorahallat statistihka dás bajábealde mii lea MyWorld-iskosa boadus, ja buohtastahte luohká ohppiid bohtosiiguin.

9,736,484 votes for All Countries & Country Groups / All Genders / All Education Levels / Age Group (All Age Groups)

Govva: MyWorld-iskosa bohtosat

Geavat dáid gažaldagaid luohkkádigaštallamii:

- Makkár ovttalárganvuodat ja erohusat leat bargobihtá 2 ja 3 vástádusaid gaskkas?
- Mii sáhtta leat ággan dasa mii lea ovttalárgan bargobihtá 2 ja 3 vástádusaid ja máilmmi olbmuid vástádusaid gaskkas?
- Mii sáhtta leat ággan dasa mii lea erohus bargobihtá 2 ja 3 vástádusaid ja máilmmi olbmuid vástádusaid gaskkas?
- Makkár fáktorat sáhttet váikkuhit dasa maid don vástidat dan gažaldahkii?

ON lea ráhkadan ođđa iskosa mas bivdet juohke riikka álbmoga vástidit movt guoddevašvuoda mihttomeriiguin manná.

Deaddil www.myworld2030.org ja jienas don ge.

3 Guoddevašvuoha ođđasiin

Leat go ON guoddevašvuoda mihttomeriid fáttát oidnosis ođđasiin?

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	30 min - 1 diimmu
Doaibma	Lohkat, digaštallat ja ovdanbuktit

Guorahallat movt guoddevašvuoda mihttomearit sáhttet čadnot áigeovdilis ođasáššiide. Bargobihtá áigegeavaheami sáhtta heivehit. Bihtá sáhtta maiddái geavahit lassin ođasquizaide dahje ođasanalysaide maid luohkás lehpēt bargame ovdalaččas.

1. oassi **Lohkat ođđasiid**

Bivdde ohppiid geavahit áigeovdilis ođasáššiid iskat guđemuš guoddevašvuoda mihttomeriid sáhtta čatnat daidda. Oahpaheaddji mearrida galget go oahppit geavahit dihto ođassáddaga, aviisačálloša dahje besset go ieža válljet interneahtas. Ii leat dehálaš makkár ođas lea, muhto ahte lea mánggabealat, sisttisoallá olgoriikkaáššiid ja lea áigeovdilis.

2. oassi **Digaštallan**

Čađat digaštallama luohkkáságastallamin dahje joavkobargun mas lea ovdabuktitin.

- Guđemuš guoddevašvuoda mihttomeriid sáhtta čatnat ođasáššiide?
- Leat go áššit positiivvalaččat vai negatiivvalaččat mihttomeriid olaheapmái?
- Namuhuvvojit go guoddevašvuoda mihttomearit ovttage áššis? Movt, ja gii dahká dan?
- Leat go muhtin guoddevašvuoda mihttomeriid fáttát dávjjibut oidnosis go earát?

- Leat go muhtin fáttát maid birra härve gullá medias? Manne jáhkkibehtet lea nu?

3. oassi

Geahččat filmma

Gehččet filmma «Menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» (Olmmošvuoigatvuodát ja guoddevaš ovdáneapmi):

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet
- Gávna filmma man namma lea «Menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» (dušše dárogillii).

4. oassi

Digaštallan

Digaštallet dáid áššiid:

- Guoskkaha go oktage ođasášši guoddevašvuoda mihttomeriid birra maddái muhtimiid dan 30 olmmošvuoigatvuodas mat čužžot ON olmmošvuoigatvuodaid máilmmijulggaštusas?

Movt váikkuhit dát nubbi nuppi?

ON máilmmijulggaštusa olmmošvuoigatvuodaid birra gávnnat dás:

www.sametinget.se/6060

Govva filmmas «Hvorfor er klær så billige?», Animaskin ráhkadan

4 Beakkálmasaid beroštumit

Maid hupmet beakkálmaset, ja guoskkahit go sin sáгат guoddevaš ovdáneapmái?

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	1-3 diimmu
Doaibma	Ohcat dieđuid ja digaštallat

Dat movt dábálaš olbmot hupmet dásseárvvu, riidduid, ruđaid ja geafivuođa birra lea dehálaš, ja sáhtta váikkuhit eambo guoddevaš ovdáneapmái go dat maid politihkkárat dadjet ja dahket. Bargobihtta sáhtta mángga ládje čoavdit ja áigegeavaheami sáhtta heivehit. Sáhtta čoavdit bihtta individuálalaččat dahje joavkkuin.

INDIVIDUÁLA BARGOBIHTTÁ

1. oassi Vállje beakkálmasa

Juohke oahppi vállje ovttá beakkálmasa. Oahppit sáhttet válljet muhtima gean sii čuvvot sosiála mediain. Muhtin ovdamearkkat leat: Ella Marie Hætta Isaksen, SlinCraze, Sophie Elise, Jenny Skavlan ja Leonardo DiCaprio.

2. oassi Čállit čoavddasániid

Bivde buohkaid čállit moadde čoavddasáni beakkálmaset logi mañemus Instagramgovvii:

- Maid čalle govaide?
- Lea go mihkkege guoddevaš ovdáneami birra? Positiiva dahje negatiiva?

Geavat čoavddasániid ja álggat ságastallama luohkás. Digaštallet maddái:

- Makkár ovddasvástádus lea olbmuin, main leat olu čuovvuleaddjit, váikkuhit guoddevaš ovdáneapmái?

Joavkobargu

Juoge ohppiid joavkun ja bivdde analyseret ja ovdanbuktit golbma válljejuvvon beakkálmasa logi mañemus Instagramgova. Lea gelddolaš oaidnit leat go joavkkut dulkon govaid ovttá ládje.

Govva filmmas «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?», Animaskin ráhkadan

5 Jus livčče dušše golbma mihttomeari

Jus dus livčče galgat leat dušše golbma dain 17 guoddevašvuoda mihttomeriin – guđemuččaid vállješit?

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	1-2 diimmu
Doaibma	Jurddakárta, digaštallan ja filbma

1. oassi

Mat leat máilmmi stuorámuš hástalusat?

15 min

Oahppit ožžot báraid/guvttiid mielde A3-árkka masa gasku čállet «Máilmmi stuorámuš hástalusat».

Vuosttaš minuhta jurddašallet ja čállet iežaset čoavddasániid árkii.

Bárat galget de vihtta minuhta ovdanbuktet iežaset oaiviliid, gažaldagaid jearrat ja digaštallat nubbi nuppiin. Nuorat oahppi álgá.

Oahpaheaddji jođiha ságastallama go oahppit ovdanbuktet luohkkái. Hárjehusa namma lea «Maid du ságastallanustit dajai?» Juohke oahppi sáhtá geavahit minuhta.

2. oassi Jus livčče dušše golbma mihttomeari

30 min

Čájjet buot guoddevašvuoda mihttomeriid smartboardas/projektoris, dahje čálit guoddevašvuoda mihttomeriid ohppiide mat leat s. 35 ja juoge ohppiide.

Muittut ohppiide guoddevaš ovdáneami golbma oasi (ekonomiija, sosiála dilit ja dálkkádat ja biras) ja ávžžut ohppiid válljet mihttomeriid mat fuolahit buot golbma oasi.

Dál ožžot oahppit 6 minuhta válljet «sin iežaset» golbma mihttomeari. Jus orro váttis, de gánnáha álggos sihkkut daid mihttomeriid mat eai leat nu dehálaččat, dássáži go báhcet dušše golbma mihttomeari. Oahppit čállet de ákkaid manne juste dien golbma mihttomeari leat válljen.

Oahpaheaddji sáhtta noteret galle jiena juohke mihttomearri oážžu, vai oainnat guhtemuš golbma mihttomeari ohppiid mielas leat dehálepmosat.

Luohkkádigaštallan: Dál sáhttet dat geat háliidit, ákkastallat sin oaivila. Dát sáhtta leat álgu debáhttii dán fáttá birra. Mii ávžžuhit várret buori áiggi dása (unnimusat 20 min), vai šaddá buorre debáhtta.

Gažaldagat mat heivejit debáhttii:

- Manne lehpit válljen juste dáid mihttomeriid?
- Ledje go mihttomearit maid it ipmirdan?
- Manne lea luohkká «jienastan» dán golbma mihttomeari ?
- Makkár váikkuhusat leat min servodahkii jus olahit dán mihttomeari?
- Šattašii go álkit olahit eará mihttomeari jus olahit dán golbma mihttomeari?
- Naba dat mihttomearit mat ožžo unnimus jienaid? Manne eai leat dat din mielas seamma dehálaččat? Makkár váikkuhusat leat jus eai olat daid mihttomeriid?

3. oassi Geahččat filmma

Gehččet filmma «Menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» (Olmmošvuoigatvuodát ja guoddevaš ovdáneapmi):

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet

- Gávna filmma man namma lea «Menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» (dušše dárogillii).

4. oassi

Olmmošvuoigatvuodát

Filmmas daddjo ahte mii fertet respekteret olmmošvuoigatvuodaid vai nagodit olahit guoddevašvuoda mihttomeriid. Loga dan 30 artihkkala mat čilgejit buot olbmuid vuoigatvuodaid ON olmmošvuoigatvuodaid máilmmijulggaštusas. Sáhttet go olmmošvuoigatvuodát váikkuhit dasa ahte olahit dan golbma guoddevašvuoda mihttomeari maid válljejit. Jus sáhttet, guđemuččat?

ON máilmmijulggaštusa olmmošvuoigatvuodaid birra gávnnat dás:

www.sametinget.se/6060

Resurssat

ON guoddevašvuoda mihttomeriid gávnnat s. 35 gihppaga loahpageahčen.

6 Guhtemuš mihttomearit gullet oktii

Guorahala guoddevašvuoda mihttomeriid oktavuodaid.

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogiella, servodatfága
Áigi	1-2 diimmu
Doaibma	Čuohppat/liibmet, filbma ja digaštallan

Bargobihtá ulbmil

Oahppi galgá:

- geahččat iešguđetge guoddevašvuoda mihttomeriid oktavuodaid
- reflekteret movt dat váikkuhit nubbi nuppi

Ovdabargu

- Juoge ohppiid joavkun, 3-4 oahppi juohke jovkui.
- Čálit ON guoddevašvuoda mihttomeriid symbolaid govvosa ja dan 17 guoddevašvuoda mihttomeriid buot joavkkuide. Guoddevašvuoda mihttomeriid ja symbola govvosa gávnnat gihppaga loahpageahčen.

Artihkal ON guoddevašvuoda mihttomeriid birra

- Mana www.sami.fn.no
- Vállje «ON guoddevašvuoda mihttomearit»

1. oassi Čuohppat ja liibmet

Juoge joavkkuide guoddevašvuoda mihttomeriid symbolaid ja árkkas mas buot 17 mihttomeari leat. Bivdde ohppiid čuohppat buot mihttomeriid árkkas.

Juohke joavku vállje liibmet 1. mihttomeari geafivuoda birra, 10. mihttomeari erohusaid birra dahje 13. mihttomeari dálkkádaga birra árkkas gasku, ja digaštallat dán gažaldaga: Guđiid eará mihttomeriiguin ferte bargat vai olahit dán mihttomeari? Liibme mihttomeriid rievttis sadjái girdui.

Ovdanbuvtte bohtosiid luohkkái. Geavat ovdanbuktimiid vuodđun luohkkádigaštallamii.

- Movt váikkuhit mihttomearit nubbi nuppi?
- Nagodii go oktage joavku guoskkahit buot mihttomeriid?
- Guhtemuš mihttomearit eai váldon mielde? Manne?

Govva filmmas «Olmmošvuoigatvuodát ja guoddevaš ovdáneapmi», Animaskin ráhkadan

Resurssat

Don gávnna ON guoddevašvuođa mihttomeriid ja sýmbola govvosa s. 35-36 gihppaga loahpageahčen.

7 Máilbmi jagis 2030

Makkár lea máilbmi jagis 2030? Govve dahje čále teavstta.

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	1 diimmu - 1 vahkku
Doaibma	Govvet, čállit, ovdanbuktit ja digaštallat

Oahppit galget reflekteret boahhteáiggi birra, ja ieža jurddašallat movt máilbmi ovdána. Bargobihtá áigegeavaheami sáhtta heivehit.

1. oassi **Makkár lea máilbmi jagis 2030?**

- Oanehis molssaeaktu: Bivdde ohppiid govvet gova dahje čállit oanehis tweeta/divttaža/teavsttaža mii illustrere makkár máilbmi lea jagis 2030.
- Guhkes molssaeaktu: Bivdde ohppiid joavkkuin ráhkadit omd. govvaráiddu, ođassáddaga, novealla dahje debáhttačállosa máilmmi birra jagis 2030.

2. oassi **Ovdanbuktin**

Bivdde ohppiid ovdanbuktit iežaset jurdagiid dan birra maid leat govven dahje čállán.

3. oassi **Digaštallan**

Digaštala ohppiiguin:

- Movt jáhkkibehtet máilbmi lea jagis 2030?
- Mii lea eará lágan go odne?
- Mat leat dat stuorámus hástalusat?
- Gos leat dat stuorámus rievdamat geavvan?
- Man guoddevaš lea máilbmi jagis 2030?

8 Movt váikkuhit máilmmi hástalusat min?

Oahppit hárhallet oaidnit čanastagaid globála hástalusaid ja sin iežaset eallimiid gaskka.

Fága	Geografiija, luonddufága, sámejiella, dárogiella, servodatfága
Áigi	1-2 diimmu
Doaibma	Joavkobargu ja digaštallan

Bargobihtá sáhtta čađahit mánnga ládje, ja áigegeavaheami ja metodaidd sáhtta heivehit. Čađat bihtá luohkkáságastallamin dahje joavkobargun.

LUOHKKÁSÁGASTALLAN

Movt váikkuhit globála hástalusat min, ja movt váikkuhit mii globála hástalusaid? Geahča listtu dás vuollelis, ja vällje moadde hástalusaid maid digaštalat luohkás. Mii ávžžuhit välljet áigevuovdilis ođasáššiid, vai ohppiide lea álkit oaidnit relevánta čanastagaid.

Globála hástalusaid ovdamearkkat:

- Soahti Syrias
- USA geassáda Pariisa-šiehtadus
- Bealli Brasila arvevuovddis lea billahuvvon
- Heajos bargodilli Kambodsja tekstiilabargiin
- Ebola-virus Oarje-Afrihkás
- 62 miljovna nieiddat vuollel 16 jagi eai vácce skuvlla

Jus välljebehtet Kambodsja tekstiilabargiid heajos bargodili ja bálkká birra digaštallat, sáhtta dát filbma leat ávkin:

Filbma «Hvorfor er klær så billige? (Manne leat biktasat nu hálbbit?)

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet
- Gávna filmma man namma lea «Hvorfor er klær så billige?» (dušše dárogillii).

JOAVKOBARGU

Njeallje oahppi joavkkus. Sárgot stuora X árkii ja čállet ovtta hástalusá listtus guđege oassái. Okta oahppi čohkkeda guđege oasi ovddabeallai, ja čállá čovddasániid movt hástalus váikkuha min. Ovtta minuhta maŋŋel jorahehpet árkka vai oažžubehtet ođđa oasi mas lea ođđa hástalus, ja juohkehaš čállá ođđa čovddasániid. Dahket dán dassázii juohkehaš lea buot njealji oassái čállán čovddasániid. Geavahehpet dán vuodđun digaštallamii.

Govva filmmas «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?», Animaskin ráhkadan

9 Golbma beali seamma áššis

Oahppit hástaluvojit jurddašit odđasit oahpes servodathástalusaid birra, ja čatnat daid olmmošvuoigatvuođaide.

Fága	Geografiija, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	1-2 diimmu
Doaimma	Filbma, lohkan ja digaštallan

Bargobihtá mihttu

Oahppi galgá:

- ipmirdit ja konkretiseret sosiála diliid, ekonomiija ja dálkkádaga ja birrasa oktavuoda, mat leat guoddevaš ovdáneami vuodđun.

1. oassi Gávna servodathástalusa

Bivdde ohppiid báráid mielde čálistit konkrehta servodathástalusaid mat leat báikkálaš, nationála dahje globála hástalusat. Čájjet moadde ovdamearkka luohkkái ovdal go álgibehtet. Ovdamearkkat sáhttet leat: stuora gávpogiid heajos áibmokvalitehta, lobálaš vearroparadiijásat, plastihkka mearas, lobihis emigránttaid lassáneapmi Eurohpás.

2. oassi Definere perspektiivvaid

Bivdde ohppiid geavahit logi minuhta defineret ekonomalaš, sosiálalaš ja biraslaš perspektiivvaid dan konkrehta servodathástalusas.

Sáhttibehtet álggos lohkat artihkkala guoddevaš ovdáneami birra ja geahččat filmma «Hvorfor er klær så billige?» (Manne leat biktasat nu hálbbit?) ja hárjehallat.

Artihkal guoddevaš ovdáneami birra

- Mana www.sami.fn.no
- Vállje «Guoddevaš ovdáneapmi»

Filbma

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet
- Gávna filmma man namma lea «Hvorfor er klær så billige?» (dušše dárogillii).

Digaštallan:

- Makkár ekonomalaš perspektiivvat leat eará riikkaid tekstiilabargiid heajos bálkái ja bargodillái?
- Makkár sosiálalaš perspektiivvat leat?
- Makkár biraslaš perspektiivvat leat?
- Movt váikkuha dát min?

3. oassi

Digaštallan

Bivdde báraid mitalit iežaset ovdamearkkaid ja ságastallet luohkás maid jurddašehpet servodathástatusaid birra:

- Leat go oahppit hárvánnan jurddašit hástatusaid birra dieinna lágiin?
- Movt lei fuobmát ášši golbma beali?
- Movt mediat mitalit dáid hástatusaid birra?

4. oassi

Geahččat filmma

Gehččat «Menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» (Olmmošvuoigatvuođat ja guoddevaš ovdáneapmi):

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet
- Gávna filmma man namma lea «Menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» (dušše dárogillii).

5. oassi

Lohkat olmmošvuoigatvuođaid birra

Jagis 1948 mearridii ON olmmošvuoigatvuođaid máilmmijulggaštusa. Julggaštusas leat 30 artihkkala mat definerejit mat olmmošvuoigatvuođat leat.

ON máilmmijulggaštusa olmmošvuoigatvuodaid birra gávnnat dás:
www.sametinget.se/6060

6. oassi

Hedjonan olmmošvuoigatvuodát?

Juohke joavku gávdná ovttá dahje moadde olmmošvuoigatvuoda mat hedjonit sin hástalusá geažil. Ovdanbuktet luohkkái.

Govva filmmas «Olmmošvuoigatvuodát ja guoddevaš ovdáneapmi», Animaskin ráhkadan

10 Guoddevašvuohhta mu árgabeaivvis

Oahppi govve juoidá mii čájeha movt sáhtta válljet guoddevaš čovdosa iežas árgabeaivvis.

Fága	Geografijja, luonddufága, sámegeiella, dárogeiella, servodatfága
Áigi	2 diimmu - 1 vahkku
Doaimma	Govvet, ovdanbuktit, digaštallat

Bargobihtá ulbmil

Oahppi galgá:

- ipmirdit guoddevašvuohđa mihttomeriid ja movt ieš lea mielde váikkuheame guoddevaš ovdáneapmái

1. oassi **Govvet**

Bivdde ohppiid jurddašit «guoddevašvuohđa filtariin» ovtta áigodaga ja govvet dilálašvuohđaid gos sáhtašii válljet dahje jurddašit guoddevaččat. Dát ii leat gilvu das man guoddevaš árgabeaivi ohppiin lea, muhto galget dušše govvet iežaset árgabeaivvi.

2. oassi **Ovdanbuktin**

Oahppit ovdanbuktet govaid proševtta loahpas.

3. oassi **Geahččat filmma**

Gehččet filmma «Hvorfor er klær så billige? (Manne leat biktasat nu hálbbit?)

- Mana www.youtube.com
- Oza FN-sambandet

- Gávna filmma man namma lea «Hvorfor er klær så billige?» (dušše dárogillii).

4. oassi

Digaštallan

- Man dávjá sáhtašeimmet jurddašit dahje välljet guoddevaččat min árgabeaivvis?
- Goas lea álki välljet guoddevaš čovdosiid? Goas lea váttis?
- Movt sáhttit fuolahit ahte biktasat ja skuovat maid oastit, leat buvttaduvvon guoddevaččat?

Govat filmmas «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?», Animaskin ráhkadan

11 Mu birasustitlaš suohkan

Váikkuhit go suohkana dálkkádat- ja birasplánat báikkálaš, nationála ja globála guoddevaš ovdáneapmái?

Fága	Geografijja, luonddufága, sámejiella, dárogiella, servodatfága
Áigi	1-3 vahkku
Doaibma	Fágaartihkal, quiz, digaštallan ja čálus

Bargobihtá ulbmil

Dán bargobihtás galget oahppit:

- ipmirdit lagasbirrasa guoddevaš ovdáneami
- árvvoštallat váikkuhit go suohkana báikkálaš plánat báikkálaš, nationála ja globála guoddevaš ovdáneapmái
- oaidnit ahte guoddevaš ovdáneapmi guoská sihke dálkkádahkii ja birrasii, ekonomijai ja sosiála ovdáneapmái

Bargobihtá sáhtta heivehit dasa man olu áiggi ja resurssaid skuvla háliida geavahit prošehtii. Mii ávžžuhit geavahit sullii 10 oahppodiimmu.

RÁHKKANIT

- Juoge ohppiid joavkun, 3-4 oahppi joavkkus
- Gávna suohkana dálkkádat- ja birasplánaid.
- Mearrit man guhkes čállosa galget čállit. Vai heive aviissaide kronihkkan dahje debáhttačállosiin, berre leat sullii 2000-5000 mearkka guhku.
- Árvvoštala galget go oahppit ráhkadit ovdanbuktima sin čállošis maid sáhttet ovdanbuktit suohkanstivrii dahje suohkana nuoraidlávdegoddái.

Makkárat leat du suohkana dálkkádat- ja birasplánat?

Dálkkádatrievdamat leat okta máilmmi stuorámuš hástalusain. Eanas dálkkádatdutkan leat ovttaoavilis das ahte olbmuid dálkkádatgássaidda luoitin váikkuha eatnama dálkkádahkii.

ON guoddevašvuoda mihttomearit lea máilmmi oktasaš plána dasa movt jávkadit geafivuoda, eastadit erohusaid ja bissehit dálkkádatrievdamiid 2030 rádjai. Internationála dálkkádatšiehtadallamiid bokte leat riikkat soahpan hehttet temperatuvrra liegganeamis eambo go 2 gráda 1850 rájes 2100 rádjai. Dát gohčoduvvo guovtti gráda mihttomearrin. Pariisa-soahpamušas daddjo ahte buot riikkat galget geahččalit hehttet liegganeami eambo go 1,5 gráda.

Vai olahit 1,5 gráda mihttomeari, dahje eanemusat 2,0 gráda liegganeami, ferte Norga unnidit dálkkádatgássaid luoitima unnimusat 40 proseanttain 2030 rádjai, go buohtastahtá 1990 loguin (geahča stuoradiggediedáhusa liŋka vuollelis). Dát guoská sihke Norgga luoitimii njuolga ja dálkkádatgássaid luoitimii gálvvuid ja bálvalusaid importerema bokte. Vai nagodit dán, ferte internationála, nationála ja báikkálaš dásis olu dahkkot.

Makkárat leat du suohkana dálkkádat- ja birasplánat? Vuhtiiváldet go plánat boahhteáiggi dárbbuid doarvái bures? Váikkuhit go plánat báikkálaš, nationála ja globála guoddevaš ovdáneapmái? Ja movt váikkuhit plánat eará doaimmaide suohkanis, nu go ealáhusovdánahttimii, integreremii, ássamii, johtolahkii ja fievrrideapmái ja dearvvašvuhtii? Dán bargobihtás galgat dan guorahallat.

Artihkal ON guoddevašvuoda mihttomeriid birra

- Mana www.sami.fn.no
- Vállje «ON guoddevašvuoda mihttomearit»

Loga Norgga dálkkádatgássaid luoitima unnideami birra

- Mana www.bit.ly/2sv70NM
- De ihtá Stuoradiggediedáhus «Meld. 13 (2014–2015) Ny utslippsforpliktelse for 2030 – en felles løsning med EU» (dušše dárogillii).

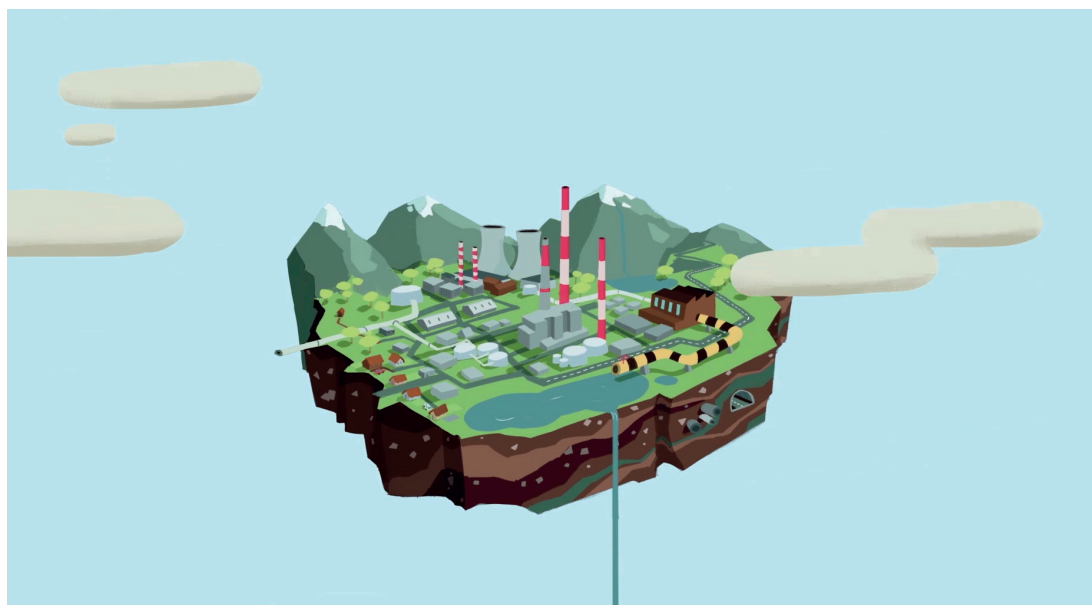
1. oassi

Suohkana dálkkádat- ja birasplána

Din iežadet suohkan lea dán hárjehusa vuodđu.

1. Loga iežat suohkana dálkkádat- ja birasplánaid. Loga vuđolaččat ja čále čoavddasániid.
2. Digaštallet ja čoahkkáigesset joavkkus:
 - Maid áigu min suohkan vuoruhit buot eanemusat?

- Mat leat min suohkana stuorámus hástalusat?
- Guđemuš golbma suorggi min suohkanis luitet buot eanemus dálkkádatgássaidd?
- Man guhkes áigái lea plána, ja movt leat áigeplánat?
- Guđe ládje leat eará suorggit (ealáhus/skuvla/dearvvašvuohta jna.) namuhuvvon dálkkádat- ja birasplánas?
- Guđe ládje leat nationála dahje globála plánat namuhuvvon dálkkádat- ja birasplánas?

Govva filmmas «Mii lea guoddevaš ovdáneapmi?», Animaskin ráhkadan

2. oassi

Jearahallan

Dán oasis galggat jearahallat vihtta olbmo iešguđetge agis ja bargguin. Unnimusat guovttis sis galget beaivválaččat bargat dálkkádagain ja birrasiin muhtin fitnodagas, organisašuvnnas dahje suohkanis. Dat maid dat olbmot vástidit galgá maŋjel ovdanbuktojuvvot luohkkái. Gažaldagat maid sáhtát jearrat:

- Buot Norgga suohkaniid mihttu lea ahte 2040 rájes eai galgga dálkkádatgássat oba luittojuvvot ge. Maid min suohkanis lea buot deháleamos dahkat vai olahit dan mihtu?
- Maid áiggut don dahkat vai olahit dán mihttomeari 2040 rádjai?

Geavahehket dan maid lehpet gávnnašan guoddevaš ovdáneami birra, suohkana dálkkádat- ja birasplánaid ja báikkálaš olbmuid oaiviliid digaštallat dáid gažaldagaid joavkkus:

- Maid oaivvildehpet suohkana luoitimiid unnideami plánaid birra ?
- Mat leat din mielas váldohástalusat dasa ahte olahit ná stuora unnideami dálkkádatgássaidda luoitimis min suohkanis?
- Movt váikkuhit suohkana dálkkádatgássaidda luoitimat sosiála ja ekonomalaš diliid odne? (Bargu/dearvvašvuohta/ekonomiija/oahppu/erohusat)
- Makkár váikkuhusat sáhttet leat sosiála ja ekonomalaš diliide jus min suohkan olaha dálkkádat- ja birasmihtuid?
- Movt sáhttet oahppit váikkuhit dasa ahte suohkan olaha dálkkádat- ja birasmihtuid?
- Makkár rievdadusaid dagašit jus ieš livččet galgan plána ráhkadit?
- Mat leat dán plána deháleamos vejolašvuođat ja hehttehusat?
- Movt sáhtta dat plána váikkuhit guoddevaš ovdáneapmái?
- Guđemuš ON guoddevašvuođa mihttomeriide sáhtta dat plána váikkuhit?

Resurssat

Sátnelistu

“Guoddevašvuohta” sátnelistu

ON ja politihkka

Olmmošvuoigatvuodát

Vuoigatvuodát mat buot olbmui leat, beroškeahtá sohka bealis, oskkus, agis dahje čearddalašvuođas.

ON sihkarvuođaráđđi

Dat orgána mas lea buot eanemus fápmu ON:s, mas lea ovddasvástádus doalahit internationála ráfi ja sihkarvuođa.

ON báhtareddjiid konvenšuvdna

Internationála soahpamuš mii galgá sihkkarastit ahte buohkat geat báhtarit dohkketmeahttun dilis ožžot orruma eará riikkas dassáži go lea oadjebas ruoktot fas vuolgit.

ON dálkkádatpanela

ON dálkkádatdutkanama ekspeartapanela.

ON guoddevašvuođa mihttomearit

17 mihttomeari máilmmi guoddevaš ovdáneapmái 2030 rádjai.

ON (Ovttastuvvon našuvnnat)

Internationála organisašuvdna mii bargá ráfi ja ovttasbarggu ovdii, das leat 193 miellahttoriika.

Konvenšuvdna

Eará sátni internationála soahpamuššii.

Olgoriikkapolitihkka

Politihkka mii guoská ovttá riikka gaskavuhtii nuppi riikii.

Demokratiija

Álbmotstivrejupmi, mas olbmot servet dehálaš servodatmearrádusaide, earret eará válggaid bokte.

Veahkkedoaimmat

Oktasaš sátni ruđaide, bibmui, biergasiidda ja veahkkái maid okta riika addá nuppi riiki.

Cealkinfriddjavuohta/Sátnefriddjavuohta

Friddjavuohta dadjat maid háliida ja ii ránggáštuvvot dan dihte.

Internationála

Mearkkaša ahte juoga guoská mángga dahje buot máilmmi rikkaide.

Stivrejupmi

Vuohki movt okta riika stivrejuvvot, čilge maddái makkár oktavuoha lea sin geain lea fápmu ja álbmoga gaskkas. Demokratiija lea okta ovdamearka.

Geafivuohta, veahkkedoaimma ja nealgi**Geafivuohta**

Namahus dohkketmeahttun dillái mas lea beare unnán ruhta, biebmu, biktasat, dorvu ja vejolašvuodát.

Ekstrema geafivuohta

Birget vuollel 1,25 dolláriin (7-8 ruvnnuin) beaivái.

Heahteveahkki

Veahkki oanehis áiggi badjel olbmuide geat fáhkka dárbbahit veahki soadi, luondduroasuid dahje epidemijja dihte.

Humaniteara roassu

Roassu mii čuohcá olu olbmuide ja dagaha ahte dárbbahit veahki.

Šlumma

Guovlu stuora gávpogis dahje gávpoga olggobealde gos geafes olbmot orrot.

Nealgi

Go gorut ii oaččo doarvái biepmu ja seammás ii oaččo energiija.

Sisafárren, báhtareaddjit ja rasisma

Dorvoohcci

Nu gohčoduvvo dat gii ohcá dorvvu eará riikkas

Sisafárrejeaddji

Olmmoš gii lea riegádan olgoriikkas ja fárren Norgii.

Migrašuvdna

Ovttaskas olbmuid dahje joavkkuid sirdin

Siskkáldas báhtareaddjit

Olbmot geat fertejit báhtarit eará sadjái iežaset riikkas stuimmiid, veahkaválddalašvuodaid, olmmošvuoigatvuodaid rihkkumiid dahje luondduroasuid dihte

Radikaliseren

Proseassa gos olbmo guottut rivdet guhkkelii ja guhkkelii eret das mii lea dábálaš ovttá servodagas

Ideologijja

Dihto oaivilat dan birra makkár okta servodat berrešii leat, dájvá gusket dát oskui dahje ovttá riikki.

Rasisma

Guottut dasa ahte muhtin olbmot leat buorebut go earát biologalaš dahje oinnolaš dovdomearkkaid dihte, oskku dahje čearddalašvuoda dihte.

Terrorisma

Veahkaválddiin baldit olbmuid.

Dásseárvu

Ovttalágan vuoigatvuodát ja vejolašvuodát nissonolbmuide ja dievdoolbmuide.

Vealaheapmi

Vealahit olbmuid sohkabeali, oskku, giela, liikeivnni dahje eará geažil.

Minoritehta

Joavku mii lea unnitlogus.

Dálkkádat ja biras

Atmosfeara

Geardi mii lea máilmmi birra ja doalaha dássedis temperatuvrra

Dálkkádatgássat

Gássat mat luitet beaivesuotnjariid máilbmái, muhto eai luoitte daid šat olggos.

Guovttigrádamihhtu

Mihhtu doalahit globála temperatuvraliegganeami vuolled 2 gráda jagis 2100, go buohtastahtá jagiin 1850.

Ekologalaš juolgeluodda

Mihhtu dasa man olu luondduresurssaid olbmot geavahit.

Vuovdenjáskan

Go buot muorat ovttá guovllus njeidojuvvojit.

Luondduresursa

Luonddus vuoddoávnas mii lea ávkkálaš. Omd. muorat, čáhci, golli ja olju.

Ekstrema dálki

Dálki mii lea várálaš olbmuide, opmodagaide ja árvvuide.

Ekovuogádat

Vuogádat luonddus gos buot šlájat váikkuhit nubbi nuppi.

Ođasmuvvi resursa

Resurssat maid sáhtá geavahit ja eai noga nu guhká go ii geavat badjelmeare oktanaga (omd. čáhci, muorra, bieggá).

Dálkkádat

Báikki gaskamearalaš dálki, mihtiduvvon áiggi badjel, dábálaččat 30 jagi.

Globála liegganeapmi

Máilmmi gaskamearalaš temperatuvrra lassáneapmi.

Beaivváš

Máilmmi deháleamos energijagáldu.

Erošuvdna

Go eanagiera gollá čázi ja biekká dihte.

Ođasmuvvi energiija

Oktasaš sátni energiijai maid sáhtta geavahit ođđasis ja mii ii noga.

Dálkkádatrievdamat

Dálkkádat lea olu rievdan áiggi mielde.

Ekonomiija ja gávppašeapmi**Ekonomiija**

Gálvvuid buvttadeapmi ja ruđaid ja eará resurssaid juogadeapmi.

Ruoná ekonomiija

Ekonomiijalaš vuogádat mii oktanaga váikkuha buori ovdáneapmái ja unnán ekologalaš juolgeluottaide.

Govttolaš gávppašeapmi dahje Fair Trade

Gávpi mas ávddalaš hattit ja sihkkarastá buori bargodili sidjiide geat buvttadit gálvvuid.

Vealgi

Ruđat maid lea luoikkahan, maid ferte ruovttoluotta máksit. Sihke olbmuin ja riikkain sáhtta leat vealgi

Ekonomalaš ovdáneapmi

Ovdáneapmi mii guoská ruđaid juogadeapmái, golaheapmái ja gávppašeapmái

Eksporta

Vuoddit gálvvuid ja bálvalusaid ovttá riikkas nuppi riikki.

Importa

Go okta riika oastá gálvvuid dahje bálvalusaid eará riikkas.

Buvttadanráidu

Vuoddoávdnasa ovdáneapmi buktagii, gávpái ja oastái.

Industriija

Gálvvu ovdáneapmi vuoddoávdnasis gárvvesgálvun, dávjá fabrihkas.

Servodatovdáneapmi

Olmmošlassáneapmi

Go álbmogii riegeádit eambbo olbmot go mat jápmet

Dearvvašvuodabálvalusat

Oktasaš sátni veahkkái maid oažžu doaktáris, buohccidivššáris, buohcciviesus, dearvvašvuodadivššáris, vaksiinnas/boahkuheamis, medisiinnain, operašuvnnas ja divššus

Infrastruktuvra

Oktasaš sátni dasa mii dahká ahte servodat doaibmá bures, nu go geainnut, girdišilju, el-rávdnji, interneahhta, čáhci ja doapparrusttegat

Guoddevaš ovdáneapmi

Ovdáneapmi mii fuolaha olbmuid dárbbuid mat ellet dál, seammás go ii billis boahttevaš buolvvaid vejolašvuodaid

Urbaniseren

Go eambbo ja eambbo olbmot fárrejit boaittobealbáikkiin gávpogiidda

Buolva

Sohkalađas. Áhkut ja ádját, váhnemat ja mánát leat ovdamearkkat dása.

Biebmosihkkarvuohta

Doarvá, dearvvašlaš ja sihkkaris biebmu buohkaide

Innovašuvdna

Ráhkadit juoidá ođđasa ja jurddašit ođđa vugiin

Sosiála dilít

Muitala juoidá dan birra movt olbmot ellet ovttá servodagas. Omd. dasa mii guoská dearvvašvuhtii, ohppui, dásseárvui ja demokratiijai.

FN-SAMBANDET

UNITED NATIONS ASSOCIATION OF NORWAY

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

• Den norske
• UNESCO-
• kommisjonen